

др Миодраг Симић,

ванредни професор Правног факултета у Београду

РАД БИБЛИОТЕКЕ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ У ОКУПАЦИОНОМ ПЕРИОДУ 1941–1944.

Библиотека Правног факултета стасавала је упоредо са развојем Факултета и правне мисли у нас. Организована је да шири и подстиче опште образовање и помоћ у развоју научног и стручног рада и да задовољава културне потребе полазника студија правне науке.

Пред априлски рат 1941. године Библиотека Правног факултета је имала импресиван књижни фонд од око 40.000 примерака

Библиотека је била савремено и прегледно организована тако да су се информације врло лако добијале. Својим богатим фондом она је испуњавала мисију због које је и основана – служила је свима који су били или ће тек постати носиоци напретка правне мисли у нас.

У окупационом периоду од 1941. до 1944. године Библиотека је била затворена. Уништавање књижног фонда Библиотеке које су спроводили окупациони војници спречио је својом интервенцијом професор др Јован Ловчевић, коме генерације дипломираних правника дугују највећу захвалност.

Кључне речи: *Легат. – Теорија. – Окупација.*

Уочи другог другог светског рата Библиотека Правног факултета је имала импресиван књижни фонд који око 36.000 примерака⁽¹⁾. Међутим, априлски рат је донео велике штете имовини Правног факултета. Априлским бомбардовањем немачких ваздухопловних снага погођена је запаљивом бомбом зграда Правног факултета у којој је тек започела своје школовање прва студентска генерација школске 1940/41. године.

Уласком у Београд 12. априла 1941. године, трупе окупатора одмах запоседају зграду Правног факултета и у њој организују касару живота, оштећујући инвентар и књижни фонд који почињу да растурају, бацају и пале⁽²⁾.

(1) Архив Србије, Фонд Г–205, Правни факултет, Општа архива, Година 1940–1941, Фасцикла XV, број 8075 од 4. октобра 1941.

(2) Забрана уласка у просторије Правног факултета односила се и на професоре и на студенте. У делу зграде који је излазио на Улицу краља Александра становали су секретар факултета Драгољуб Баралић и домаћин зграде, који нису имали приступа у просторије које је запосела окупациона војска. Домаћин зграде Недељко Станић и секретар Факултета Драгољуб Баралић остају све време окупације у згради Факултета, мада су им стамбене површине биле знатно смањене и поседнуте од окупационих трупа. Растурање књижног фонда први је учио домар зграде Недељко Станић и о томе обавестио

Једна Комисија коју је образовао декан Правног факултета на основу захтева Ректората констатовала је штету нанету Правном факултету и о томе известила ректора Београдског универзитета. Штета нанета априлским бомбардовањем Правног факултета по ставкама је износила 2,703.006 динара. Рекапитулирајмо:

- I. Општи инвентар Факултета 789.310. динара
  - II. Факултетска библиотека 55.000 динара
  - III. Криминалистички институт 1,852.507 динара
  - IV. Институт за међународне студ. 6.189 динара
- Укупно динара: 2,703.006 динара

Међутим, морамо напоменути да наведена Комисија није имала потпуни увид у све значајне штете пошто обилазак целе зграде и свих просторија Правног факултета није био могућ јер је то забрањивала окупациона војска која је била стационирана у просторијама Правног факултета. Закључак Комисије је гласио: „...због боравка у згради немачке војске није било могуће извршити детаљан преглед свих књига Библиотеке и није искључено да Факултет из тих разлога претрпи још и нове штете како у инвентару, тако и у књигама библиотеке“⁽³⁾.

Даље уништавање књижног фонда Библиотеке Правног факултета спречио је својим енергичним иступом пред немачким командантом војно посадног гарнизона у згради Правног факултета професор др Јован Ловчевић⁽⁴⁾.

Његове заслуге су непроцењиве и углавном можемо њену бити захвални што је Библиотека Правног факултета спасена од даљег уништавања и растурања.

професора др Јована Ловчевића који га је често посећивао. На упозорење домаћина зграде да војници растурају и, бацају књиге и њима пале котлове, професор др Ловчевић је затражио пријем код команданта поседне јединице. Европских манира, тих али одлучан у заштити културних добара српског народа, успео је да обавезе команданта да књижни фонд заштити од даљег пропадања.

(3) Архив Србије, Фонд Г-205, Правни факултет, Општа архива, Година 1940-1941, Фасцикла XV, број 8075.

(4) Др Јован Ловчевић је рођен 1894. године у Београду где је завршио основну школу и гимназију. Школске 1913/14. године уписао се на Правни факултет. У првом светском рату је учествовао као ђак-редов. Пред крај рата је упућен на продужење студија у Рим, а окончао их је по завршетку рата, на Правном факултету у Београду. Докторат из области економско-политичких наука стекао је у Паризу 1924. године. По завршетку школовања, запослио се у Министарству финансија, у Одељењу државних дугова. За доцента за предмет Наука о финансијама на Правном факултету у Београду изабран је јануара 1926. године, и од тада, па све до пензионисања, предавао је овај предмет. Марта 1933. године изабран је за ванредног, а крајем 1940. године за редовног професора. Од 1933. године до краја 1937. године био је на функцији вишегупернера Народне банке у Београду, али није прекидао свој наставно-педагошки рад на Правном факултету, обављајући на њему све активности – од предавања до испита, без икакве новчане накнаде. Године 1941. и 1942. налазио се на дужности управника Библиотеке. На расписани конкурс за реизбор универзитетских наставника није се пријавио. Због тога га је окупаторски режим пензионисао. Одмах по ослобођењу и обнови рада Правног факултета враћен је на Факултет у звању редовног професора за предмет који је предавао у међуратном периоду – Науку о финансијама. Крајем 1964. године професор др Јован Ловчевић је испунио услове за пензионисање и по свом предлогу пензионисан, али је и даље хонорарни професор на Факултету. Пуне четири деценије наставнички и научни рад професора др Јована Ловчевића био је прожет настојањима да као научник, педагог и као човек испуни своје обавезе према студентима, према Факултету и друштву. Умро је у Београду 1984. године у деведесетој години живота.

Већ од првог дана окупације, све културно-просветне институције и установе у Београду биле су подвргуте „реорганизацији”. Између осталог, почиње да се врши ревизија Библиотека, на првом месту школских, а затим факултетских, све у циљу уништења или уклањања из употребе „штетних књига”.

Тако на захтев Деканата Правног факултета, а у вези с интервенцијом Ректората, Библиотека Правног факултета својим дописом број 42 од 9. јула 1942. године⁽⁵⁾ извештава декана о својим фондовима и начину руковођења.

Извештај пружа информацију „да Библиотека Правног факултета има укупно 35.858 књига, да од овог броја није инвентарисано 3.500 књига... да Библиотека има само каталог по имену аутора и да је до сада Библиотеком управљао управник професор др Јован Ловчевић, са којим су непосредно сарађивали: Светислав Божовић и Драгомир Стојчевић, асистенти и Ђорђе Ступар, дневничар”⁽⁶⁾.

У закључку информације се наводи да је један број књига код професора Факултета. Будући да је један број професора ван Београда, претпоставља се да ће књиге бити враћене у фондове њиховим повратком на дужност.

Декан Правног факултета извештава Ректорат Универзитета у Београду поводом захтева министра просвете I бр. 1241 од 13. јула 1942. године:

„1. На Правном факултету постоје 2 библиотеке: Библиотека Правног факултета као централна и Библиотека Института за међународне студије при Правном факултету, као посебна.

Ове библиотеке се налазе у згради Правног факултета у Улици краља Александра број 69;

2. Библиотека Правног факултета има 35.853 свеске (заједно са књигама Криминалистичког института, који се налази у Улици Топличин венац бр. 19);

3. Ниједна библиотека није отворена ни за студенте ни за друга лица (зграда заузета од стране немачке војске);

4. Саме књиге и једне и друге библиотеке нису оштећене бомбардовањем, односно пожаром, али је после слома изврстан број књига нестао;

5. Ниједна од наведених библиотека нема стручног особља”⁽⁷⁾.

Библиотека Института за Међународне студије „нема особља сем управника др Милоша Радојковића, ванредног професора који врши и остале библиотекарске послове”⁽⁸⁾.

Године 1942. окупаторске власти траже извештај факултетске Библиотеке о књигама непријатељске садржине. О тој активности окупатора, управник Криминалистичког института професор др Тома Живановић извештава декана Правног факултета у допису од 10. септембра 1942. године: „Комунистичких и болшевичких књига у овом Институту нема. Књига непријатељске садржине према Немачком Рајху исто тако нема у овом Институту. Књиге јеврејских аутора издвојене су на засебном месту и на читање се неће издати”⁽⁹⁾.

---

(5) Архив Србије, Фонд Г-205, Правни факултет у Београду, Општа архива, Година 1942, Фасцикла XVI, број 620, од 10. јула 1942. године.

(6) *Ibid*, број 668.

(7) Архив Србије, Фонд Г-205, Правни факултет у Београду, Општа архива, Година 1942, Фасцикла XVI, број 668.

(8) *Ibid*.

(9) Архив Србије, Фонд Г-205, Правни факултет, Општа архива, Фасцикла XVI, број 923, од 31. августа 1942.

Заступник Криминалистичког института Правног факултета др Душан Јевтић, универзитетски доцент, извештава Управу факултета; „...да је на основу захтева Универзитетске библиотеке број 504/42 издвојио 31 књигу, које доставља уз списак Деканату Правног факултета”⁽¹⁰⁾.

На основу примљеног списка и достављених књига, Управа Правног факултета доставља Библиотеци Правног факултета списак књига, „с молбом да се ставе у орман издвојених књига библиотеке исте врсте и чувају до даљег наређења”⁽¹¹⁾.

У допису управника Библиотеке Правног факултета од 13. октобра 1942. године тврди се да се наредба окупационих власти стриктно спроводила. Наиме, допис који је упућен декану Правног факултета говори о раду Библиотеке, и о попису књига неподобних аутора у периоду од 22. јула до 5. октобра 1942. године, а по наређењу декана. У допису се даље наводи: „Као најглавније, извршено је издвајање књига јеврејских аутора и марксистичке и антинемачке садржине. Списак ових књига прилаже се. Ове књиге су издвојене у засебној просторији у магацину Библиотеке, а кључеви предати на чување управнику Библиотеке”⁽¹²⁾.

Уз наведени допис налазе се два списка у дупликату са наведеним називима и ауторима дела.

Први списак књига јеврејских аутора има 10 куцаних страна. На свакој страници је наведено по 69 дела, а на последњој 48.

Други списак се састоји од 6 страница. На свакој страници је наведено по 70 назива дела и аутора књига марксистичке и антинемачке садржине.

Може се претпоставити, пошто потврде о предаји ових књига нема, да су сачуване на Факултету и да су остале у поменутом магацину за време окупације, да би ослобођењем Београда и почетком рада Факултета, поново нашле своје место у фондovima Библиотеке Правног факултета.

Управа Правног факултета у Београду је и у најтежим тренуцима по српски народ знала да води рачуна о свим облицима својине Факултета, па и о књигама које су под најтежим околностима очуване од пропадања и отуђења. То је путоказ како ваља радити да би се наводолазећим генерацијама очувало културно наслеђе. Тако је, у циљу даљег ширења културних утицаја на младе генерације, иако у тешкој ситуацији, Управа успела да испуни молбу Богословског православног факултета у Београду и да на коришћење спомен библиотеку епископа др Никодима Милаша коју је завештао Правном факултету у Београду.

С тим у вези, Теолошки факултет Београдског универзитета својим дописом број 156 од 5. маја 1943. године, упућеном Савету Правног факултета у Београду, моли Савет Правног факултета да се поклон – библиотека проф. др Никодима Милаша, завештана Библиотеци Правног факултета у Београду, додели на употребу Теолошком факултету у Београду. Допис упућен Савету Правног факултета у Београду потписао је декан Теолошког факултета Рад. М. Грујић⁽¹³⁾.

Председник стручног одбора за факултетску Библиотеку, др А. Соловјев, редовни професор Правног факултета у Београду, у вези са упућеним писмом Богословског православног факултета Београдског универзитета,

(10) *Ibid*, број 1006 од 25.IX 1942.

(11) *Ibid*.

(12) Архив Србије, Фонд Г-205, Правни факултет, Општа архива, Фасцикла XVI, број 1625, од 13. октобра 1942. године.

(13) Архив Србије, Фонд Г-205, Правни факултет, Општа архива, Година 1943, Фасцикла XVII, број 824/43.

упућује допис Савету Правног факултета у коме извештава Управу Правног факултета: „На основу дописа Теолошког факултета Универзитета у Београду број 156 од 5. маја 1943. године подржавам захтев да се библиотека епископа др Никодима Милаша уступи Теолошком факултету на коришћење. Допис упућен Савету Правног факултета датиран је 18. маја 1943. године⁽¹⁴⁾.”

Декан Правног факултета у Београду, др Лазо Костић, с тим у вези, упућује допис под бројем 824 од 26. маја 1943. године Ректорату Универзитета у Београду, за Универзитетски сенат, са следећом информацијом:

„Деканат Богословског факултета својим дописом број 156 од 5. маја 1943. године доставио је овом факултету одлуку Савета Теолошког факултета којом моли Правни факултет да му се уступи на употребу Библиотека епископа др Никодима Милаша, с тим да Правни факултет при том и даље задржи право власништва.

Савет Правног факултета на својој седници од 22. маја 1943. године, како постоје разлози са којих би још сада требало омогућити наставницима Теолошког факултета и Правног факултета у Београду да се користе Библиотеком епископа др Никодима Милаша и пошто у садашњим приликама не може да буде искоришћавана, решио је да се Библиотека Епископа др Никодима Милаша уступи на привремену употребу Теолошком факултету до даље одлуке Савета овог Факултета.

Част ми је доставити предњу Одлуку Савета овог Факултета с молбом на даљи законски поступак⁽¹⁵⁾.

Ректор Универзитета у Београду, др Ник. М. Поповић, дописом број 2486 од 31. маја 1943. године у име Ректората упућује Деканату Правног факултета у Београду информацију следеће садржине:

„Ректорату је част известити Деканат да је Универзитетски Сенат, на седници својој од 28. маја 1943. године одобрио одлуку Савета тога факултета да се Библиотека епископа др Никодима Милаша, која је у своје време поклоњена Правном факултету, уступи на употребу Теолошком факултету с тим да Правни факултет и даље задржи право власништва⁽¹⁶⁾.”

Декан Правног факултета у Београду извештава Богословски факултет о донетој одлуци Савета Правног факултета о уступању Библиотеке епископа др Никодима Милаша на привремено коришћење у писму број 899 од 2. јуна 1943. године, које цитирамо:

„Савет Правног факултета на својој седници од 7. јуна 1943. године примио је к знању предњу одлуку Универзитетског сената о уступању на привремену употребу библиотеке епископа др Никодима Милаша Теолошком факултету из Београда”.

Стога је уступање легата Библиотеке епископа др Никодима Милаша Богословском факултету у Београду од стране Управе Правног факултета представљало далековидо и корисно решење. Доношење овакве одлуке, која у другим приликама не би била умесна, нити разматрана, показало је своју сврсисходност. Јер, за разлику од Правног факултета, чије је просторије запосела окупациона војска, зграду Богословског факултета, која се налазила у Улици кнеза Павла, преко пута зграде Српске патријаршије, нису запоселе окупационе јединице. Тако су у згради Богословског факултета професори и студенти могли боравити и користити библиотеку, спремати испите и бавити се научним радом.

(14) *Ibid.*

(15) Архив Србије, Фонд Г.-205, Правни факултет, Општа архива, Година 1943. Фасцикла XVII, број 824.

(16) *Ibid.*, број 899.

Тако је Библиотека епископа др Никодима Милаша, познатог писца из области црквеног права, црквене и националне историје југословенских народа, била отворена за коришћење, како студентима Богословског православног факултета и њиховим професорима, тако и осталим студентима Београдског универзитета који су били заинтересовани за развој црквених дисциплина.

(Примљено 26.11.1990)

Dr Miodrag Simić,

Associate Professor of the Faculty of Law in Belgrade

THE ACTIVITY OF THE FACULTY OF LAW LIBRARY IN BELGRADE DURING THE ENEMY OCCUPATION 1941 - 1944

Summary

The Faculty of Law Library in Belgrade has been developing together with the Faculty and the legal thinking in Yugoslavia. It was organized in order to widen and stimulate the general education and to help in developing scientific and professional activities in this field, and at the same time to meet cultural needs of law school students.

On the eve of the April 1941 war the Faculty of Law Library had an impressive number of books - about 40.000 volumes.

The Library was rather well organized, providing an easy access to all interested, fulfilling thus its mission of serving all those to become protagonists of development of legal thinking.

In the period of enemy occupation (1941 - 1944) the Library was closed. Professor Jovan Lovčević intervened to prevent destruction of collections of books by the enemy soldiers, so that generations of students and faculty members owe him a highest gratitude.

Key words: *Legacy. - Theory. - Enemy occupation.*

Miodrag Simić,

Professeur adjoint à la Faculté de droit de Belgrade

LE TRAVAIL DE LA BIBLIOTHEQUE DE LA FACULTE DE DROIT DE BELGRADE AU COURS DE LA PERIODE D'OCCUPATION 1941-1944

Résumé

La Bibliothèque de la Faculté de droit de Belgrade se formait parallèlement à la formation de la Faculté de droit et de la pensée juridique en Yougoslavie. Elle a été organisée dans le but de propager et de stimuler l'éducation générale et d'aider le développement du travail des savantes et des experts et de satisfaire les besoins culturels des étudiants du droit.

À la veille de la guerre, en 1941, la Bibliothèque de la Faculté de droit possédait un fonds impressionnant de 40 mille livres.

La Bibilothèque a été organisée de manière moderne et systématique, de sorte que toutes les informations étaient obtenus facilement. Grâce ses riches fonds, elle remplissait la mission pour laquelle elle a été fondée, elle servait à tous ceux qui étaient ou allaient devenir protagonistes du progrès de la science juridique.

Au cours de la période d'occupation (1941-1944), la Bibliothèque a été fermée. La destruction des livres de la Bibliothèque amorcée par les soldates de l'occupant a été empêchée grâce à l'intervention du professeur Jovan Lovčević, auquel de nombreuses générations des juristes qui ont terminé leurs études à Belgrade doivent une grande reconnaissance.

Mots clés: *Légit. - Théorie. - Occupation.*